

Informace o činnosti podávaná veřejnou ochránkyní práv

dle ustanovení § 24 odst. 1 písm. a) zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů,

za druhé čtvrtletí roku 2014

A - Počty podnětů, šetření

Ve druhém čtvrtletí roku 2014 bylo doručeno celkem **2037** podnětů, což je o **4** méně než ve shodném období loňského roku. Počet podnětů v oblasti veřejné správy se nepatrně zvýšil – obdržených **1205** podnětů je o **59** více než ve druhém čtvrtletí roku 2013. Procento podnětů, směřujících mimo působnost, kterou vymezuje zákon o veřejném ochránci práv, se snížil (II.Q 2014 [818; 40 %]; II.Q 2013 [963; 47 %]).

Z toho bylo doručeno celkově **60** podnětů s námitkou nerovného zacházení ze strany veřejné správy a soukromých osob. Diskriminace ve smyslu antidiskriminačního zákona se týkalo **31** podnětů. V oblasti ochrany před diskriminací byla poskytnuta součinnost mezinárodním subjektům či vnitrostátním orgánům celkově v **14** případech.

Bylo uskutečněno **6** systematických návštěv v agendě dohledu nad omezováním osobní svobody. V souvislosti s působností v oblasti sledování zajištění cizinců a výkonu správního vyhoštění bylo předloženo **764** rozhodnutí k monitoringu.

V agendě veřejné správy bylo opětovně nejvíce doručených podnětů z oblasti sociálního zabezpečení – 296, z oblasti stavebního řízení a územního plánování – 107 a z oblasti dopravy a spojů – 75.

B - Činnost ochránce

B.1 <u>Veřejná správa</u>

V oblasti veřejné správy byla ve druhém čtvrtletí roku 2014 vydána zejména tato doporučení a stanoviska:

B.1.1 Přeplatek na peněžité pomoci v mateřství

Ukončila jsem šetření podnětu, kdy pochybením České správy sociálního zabezpečení vznikl přeplatek na peněžité pomoci v mateřství, dosahující téměř 50.000,- Kč. Stěžovatelce byla předmětná dávka vyplacena ze dvou pojištění, ačkoliv z prvního pojištění nárok nevznikl. Stěžovatelka na přání České správy sociálního

zabezpečení podepsala právní úkon uznání "svého dluhu", poté se obrátila na veřejného ochránce práv.

Z provedeného šetření vyplynul závěr, že uzavřená **dohoda o uznání závazku je nezákonná**, neboť v rámci vrchnostenského vztahu příslušné veřejnoprávní předpisy neumožňují uzavírat občanskoprávní dohody. Na straně České správy sociálního zabezpečení vzniklo bezdůvodné obohacení s tím, že se uvedeným postupem vyhýbala možné regresní odpovědnosti svých zaměstnanců podle zákoníku práce za administrativní přeplatek. Pokud v rámci provádění nemocenského pojištění vznikl přeplatek, který příjemce nezavinil, nemůže Česká správa sociálního zabezpečení po příjemci požadovat uzavření občanskoprávní dohody o uznání závazku (dluhu).

Česká správa sociálního zabezpečení ve svém vyjádření ke zprávě z šetření sdělila, že dle jejího názoru vzniklo bezdůvodné obohacení na straně stěžovatelky, a že má za to, že i přeplatek nezaviněný příjemcem je možné soudně vymáhat, nebude-li příjemce ochoten přeplatek dobrovolně uhradit.

V závěrečném stanovisku jsem uvedla, že tento názor je v příkrém rozporu s judikaturou Nejvyššího správního soudu, která jednoznačně stanoví, že vztah mezi pojištěncem a nositelem pojištění je veřejnoprávní a právní úpravu občanského zákoníku resp. bezdůvodného obohacení na něj nelze aplikovat. Jako opatření k nápravě jsem navrhla uzavření dohody o narovnání, nevymáhání přeplatku a změnu praxe uzavírání dohod o uznání závazku (včetně změny příslušného metodického pokynu). Česká správa sociálního zabezpečení mým doporučením vyhověla.

B.1.2 Přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu (průtahy v řízení obnovu invalidního důchodu)

Stěžovatelka napadala postup Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen "ministerstvo"), které **zamítlo žádost o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za průtahy** v délce 21 měsíců, způsobené Českou správou sociálního zabezpečení v řízení o obnově invalidního důchodu. Ministerstvo odůvodnilo zamítnutí tím, že požadovaná částka je nepřiměřená.

Můj předchůdce JUDr. Pavel Varvařovský ve zprávě o šetření konstatoval, že ministerstvo nepostupovalo v souladu s Desaterem dobré praxe pro posouzení žádostí o odškodnění ani v souladu se stanoviskem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010. Ministerstvo nebylo oprávněno žádost o přiznání přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem zamítnout jen proto, že se mu požadovaná částka jevila jako nepřiměřená. Pokud byly podmínky pro poskytnutí zadostiučinění v penězích splněny, ministerstvo mělo poskytnout dobrovolně část nároku ve výši odpovídající závěrům soudní judikatury a vlastní zavedené praxi. Ve zbytku mělo stěžovatelku odkázat na soud. Tehdejší ministr práce a sociálních věcí uvedl, že v daném případě je postačující poskytnutí omluvy ze strany České správy sociálního zabezpečení.

V závěrečném stanovisku k tomuto případu jsem uvedla, že přiměřené zadostiučinění mělo být jednoznačně přiznáno. Zdůraznila jsem, že význam předmětu řízení byl v případě stěžovatelky vyšší, než význam předmětu řízení

v případech dalších jí známých žadatelů, kterým ministerstvo odškodnění řádně přiznalo. Jako opatření k nápravě jsem požadovala nové posouzení žádosti stěžovatelky a poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích ve výši odpovídající judikatuře a běžné praxi ve skutkově obdobných případech.

Ministryně práce a sociálních věcí mě informovala, že žádost stěžovatelky znovu posoudila a přiměřené zadostiučinění bylo stěžovatelce přiznáno. Obdobně bude ministerstvo postupovat i v dalších případech.

B.1.3 Umístění na protialkoholní záchytnou stanici

Na protialkoholní záchytnou stanici byl stěžovatel umístěn poté, co byl zadržen Policií České republiky pro podezření ze spáchání přestupku řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu. Stěžovateli bylo po zadržení policisty naměřeno 0,58 ‰ alkoholu, poté strávil téměř dvě hodiny na policejní stanici, aby byl následně převezen na protialkoholní záchytnou stanici, kde byl nucen zůstat po dobu více než osm hodin. Na základě podnětu mého předchůdce provedl Krajský úřad Plzeňského kraje jako registrující orgán protialkoholní záchytné stanice kontrolu tohoto zařízení, která potvrdila oprávněné přijetí a umístění stěžovatele na stanici.

Kontrola krajského úřadu byla zhodnocena jako velmi nedostatečná. Úřad sice kontroloval např. technické vybavení stanice, formální obsah zdravotnické dokumentace, ale věcným posouzením umístění stěžovatele na protialkoholní záchytnou stanici se zabýval okrajově. V kontrolní skupině nebyl vůbec přítomen odborník s lékařským vzděláním. Měla-li být kontrolou posouzena skutečnost mající základ v medicínském postupu, měl být během kontrolního procesu vyžádán názor lékaře. Krajský úřad rovněž chybně vyhodnotil některá kontrolní zjištění; stěžovatel byl totiž při přijetí na stanici téměř střízlivý (přijímací lékař hladinu alkoholu v těle zadrženého již nepřeměřoval), nebyly splněny ani další zákonné podmínky pro jeho přijetí (stěžovatel v době přijetí na stanici ovládal své chování, nikoho neohrožoval, ani nevzbuzoval veřejné pohoršení). Proto i délka pobytu na protialkoholní záchytné stanici byla vzhledem k minimální intoxikaci stěžovatele neoprávněná.

Poté co jsem krajský úřad seznámila s námitkami vůči jeho postupu, přijal opatření ve formě změny svých metodických předpisů a v jednom případě dokonce navržené opatření převzal jako podmínku zadávací dokumentace pro veřejnou zakázku na zajištění poskytování služeb protialkoholní záchytné stanice pro rok 2015 a 2016.

B.1.4 Nedůstojné podmínky osoby umístěné v policejní cele

Obrátil se na mě stěžovatel se žádostí o prošetření průběhu svého pobytu v policejní cele při Obvodním oddělení policie Břeclav. V rámci šetření podnětu jsem se zabývala jednak podmínkami pobytu, ale i způsobem, jakým Krajské ředitelství policie Jihomoravského kraje vyřídilo stížnost umístěného.

Stěžovatel byl po zadržení Policí České republiky převezen k lékařskému vyšetření, kde došlo ke znehodnocení jeho spodního prádla, přičemž Policie České republiky mu po umístění do cely nenabídla náhradní oblečení (byť je pro tyto účely k dispozici) s tím, že si o to mají umístění výslovně požádat. V noci se vyskytl

problém s přístupem na toaletu, neboť trvalo 10 až 15 minut, než se na oddělení dostavil druhý policista a mohl tak společně se střežícím policistou otevřít mříž, která odděluje prostor cely od toalety. Dělo se tak s odkazem na bezpečnostní důvody, kdy policisté mohou do cely za umístěným vstupovat pouze ve dvou. V průběhu šetření bylo rovněž zjištěno, že Police České republiky není schopná prokázat, zda byl stěžovatel před umístěním do cely náležitě poučen a zda mu bylo písemné vyhotovení poučení poskytnuto do cely, byť standardní postup umožňuje provést tyto povinné úkony prokazatelně. Předepsaná dokumentace byla vedena ve dvou různých verzích. Nebylo možné zjistit, kdy a zda byla stěžovateli poskytnuta strava, přičemž umístěnému nebyl poskytnut ani nabídnut v jednom dni oběd.

V postupu Policie České republiky jsem shledala pochybení spočívající v porušení vnitřních předpisů (závazný pokyn policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a o policejních celách) a zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. **Nemožnost bezodkladného přístupu k vodě a toaletě jsem shledala jako zásadní** a v uvedené věci jsem se obrátila i přímo na policejního prezidenta, aby novelizoval závazný pokyn. Krajskému řediteli policie Jihomoravského kraje bylo doporučeno, aby personálně posílil střežící policisty, případně aby v době, kdy se na oddělení Policie České republiky nachází pouze jeden policista, byla otevřena mříž oddělující toaletu od zbytku cely, nebo aby otevírání uvedené mříže mohlo být prováděno dálkově.

Po vydání závěrečného stanoviska vyvolal ředitel Krajského ředitelství policie Jihomoravského kraje osobní schůzku, na které přislíbil nápravu ve všech požadovaných bodech, což stvrdil následně svým písemným vyjádřením o změně praxe.

B.1.5 Vymístění tranzitní kamionové dopravy ze silnic nižších tříd

Můj zástupce řešil dva případy týkající se masivního využívání silnic II. třídy kamiony. V prvním případě se řidiči kamionů jízdou po silnici II. třídy vyhýbají placené dálnici D 11. Stěžovatel se proto obrátil na úřady příslušné ke stanovení dopravního značení, ale ty mu sdělily, že stanovit omezení je podle platné právní úpravy možné pouze v případě špatného technického stavu objízdné komunikace. V druhém případě byla doprava na silnici II. třídy dokonce svedena směrovým dopravním značením (aby nedocházelo k enormnímu zatížení průjezdního úseku silnice I. třídy). Silnice II. třídy však byla silně poškozená a její zatížení kamiony podle tvrzení stěžovatelů ničilo též přilehlé nemovitosti. Úřady se však bránily uzavření této silnice pro kamiony v obavě z dopravního kolapsu na silnici I. třídy – průjezdu centrem města.

V případě objíždění placeného úseku dálnice můj zástupce zaujal stanovisko, že platná právní úprava nebrání vymístění tranzitu ze silnic nižších tříd a stejný názor prezentovalo též Ministerstvo dopravy. Opačný názor však zastávaly dopravní inspektoráty Policie České republiky, které k dopravnímu značení vydávají svá stanoviska. Na základě závěrečného stanoviska mého zástupce, ve kterém požadoval po ústředních orgánech přijetí jednotného výkladového stanoviska, přijalo i Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia závěr, že lze dopravním značením směřovat kamiony na dálnice a silnice I. tříd, a to i tehdy, je-li jízda po těchto komunikacích zpoplatněna. Ředitelství však zdůraznilo, že tento nástroj by

se měl využívat jen v případech záměrného vyhýbání se placeným úsekům dálnic a silnic I. tříd.

Ve druhém řešeném případě bylo zdůrazněno, že dálková doprava patří zejména na dálnice a silnice I. tříd a pokud nastanou tak závažné důvody, kvůli kterým je tranzitní nákladní doprava záměrně (dopravním značením) svedena z dálnice či silnice I. třídy na silnici nižší třídy, pak toto opatření může trvat jen po tu dobu, po kterou náhradní komunikace je schopná býti alternativou. Pokud její stavební stav neumožňuje, aby nadále plnila pomocnou roli pro odvedení části dopravního zatížení z dálnice či silnice I. třídy, je úkolem správních orgánů přijmout opatření ke změně stávajícího (výjimečného) stavu. Úřady nakonec vyslyšely požadavky obyvatel žijících v blízkosti silnice II. třídy a s ohledem na její špatný stavební stav odklonily kamionovou dopravu zpět na silnici I. třídy.

B.1.6 Indexy podlažní plochy, koeficienty zeleně a jejich změny v rámci územního plánování

Občanská sdružení (stěžovatelé) kriticky poukázala na početné změny indexů podlažní plochy (kódů míry využití území) v hlavním městě Praze z posledních let, přijaté Magistrátem hlavního města Prahy s odkazem na § 188 odst. 3 stavebního zákona (zákon č. 183/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů) postupem dle dřívějšího stavebního zákona č. 50/1976 Sb. Směrné části územních plánů, ačkoliv mají výrazný dopad na další podobu rozvoje území, se dosud měnily jen tzv. "úpravami", které byly prováděny obecními úřady v neveřejném procesu, bez vědomí dotčených vlastníků a veřejnosti, bez dostatečných podkladů a bez možností kontroly. K problematice se přitom vyslovil Nejvyšší správní soud (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. listopadu 2013, čj: 1 Aos 2/2013-135), který dospěl k závěru, že na index podlažní plochy je třeba nahlížet materiálně jako na opatření obecné povahy.

Můj zástupce prozatím neshledal prostor pro vstup do věci. Poukázal však na to, že ve světle existující soudní judikatury si již zainteresované úřady uvědomily protiprávnost dosavadních postupů přijímání změn "směrných částí" územních plánů a vyvíjejí aktivity k řešení nastalé situace. Obce mohou předejít masovému rušení změn (úprav) "směrných částí" územních plánů (přijatých dle § 188 odst. 3 stavebního zákona věty druhé a třetí) jejich projednáním v režimu schvalování změn územního plánu formou opatření obecné povahy a jejich mezitímním neaplikováním při rozhodování v území.

Konkrétně v hlavním městě Praze došlo k iniciování procesu "pořízení návrhu úprav územního plánu sídelního útvaru hlavního města Prahy" zahrnujícího právě úpravy, které se týkaly míry využití území, a byly přijaty v posledních třech letech. Vydáním těchto úprav řádnou formou opatření obecné povahy hlavní město Praha sleduje dosažení nápravy dosavadního stavu.

Oproti Magistrátem hlavního města Prahy dříve praktikovanému způsobu přijímání úprav bude projednáním úprav v rámci územně plánovacích procesů dle stavebního zákona, završeným rozhodováním zastupitelstva, dán prostor k uplatňování práv a právem chráněných zájmů dotčených vlastníků či veřejnosti. Výstup v podobě opatření obecné povahy navíc **zachovává možnosti další obrany**, ať už dle správního řádu, či soudního řádu správního.

B.2 Dohled nad omezováním osobní svobody

V rámci dohledu nad omezováním osobní svobody uskutečnili mí spolupracovníci ve druhém čtvrtletí roku 2014 celkem **šest systematických návštěv zařízení**. Proběhly dvě návštěvy zařízení, jež kromě ubytování zajišťují svým klientům "celodenní péči". Fakticky v těchto zařízeních žijí osoby závislé na péči a ta podle mého názoru má v daných případech charakter sociální služby, jež je běžně poskytovaná v pobytových zařízeních sociálních služeb.

Dále proběhly dvě návštěvy v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. V obou případech se jednalo o dětské domovy se školou. Dvě pilotní návštěvy proběhly ve věznicích, čímž pověření pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv začali rozsáhlejší sérii návštěv věznic. Návštěvy ve věznicích budou probíhat i v dalších čtvrtletích.

V souvislosti s návštěvou centra komplexních služeb pro rodinu a domácnost v Kunštátě na Moravě **jsem využila své sankční pravomoci**. O svých zjištěních jsem na tiskové konferenci 24. června 2014 informovala veřejnost. **Vyhodnotila jsem sedm návštěv neregistrovaných zařízení poskytujících sociální služby a konstatovala jsem pochybení** týkající se neodborné péče, omezování klientů v pohybu, podávání léků podle uvážení personálu, provádění zdravotních úkonů nekvalifikovaným personálem a řadu dalších nedostatků, které v souhrnu představují špatné zacházení.

Ubytovací zařízení, poskytující péči bez povinného oprávnění k poskytování sociálních služeb (registrace), představují pro seniory či jiné osoby závislé na péči zvýšené riziko pro život, zdraví a lidskou důstojnost. **Kvalita služeb a péče** v nich totiž **není vázána povinnými standardy kvality** a obvykle chybí i odborný personál. Nelze proto vyloučit, že klienti, závislí na pomoci a péči, zde mohou být vystavováni špatnému zacházení.

Navštívená neregistrovaná zařízení tvoří přitom jen zlomek skutečně provozovaných zařízení tohoto typu v České republice. Kolik jich je, fakticky nelze zjistit. Zařízení se totiž prezentují jako domovy, hotely či penziony poskytující nadstandardní péči či asistenční pomoc. Protože o registraci k poskytování sociálních služeb ani nepožádala, **nemají o jejich existenci úřady přehled**. Péče o klienty jde tedy mimo rámec jakékoli veřejné kontroly v oblasti poskytování sociálních a zdravotních služeb a klientům nelze garantovat ani základní práva a naplnění základních potřeb. Ke kontrolám dochází zpravidla až tehdy, pokud se úřady na základě stížností či vážných případů ohrožení zdraví dozví o existenci takového zařízení.

Návštěvy neregistrovaných zařízení potvrdily, že namísto specifické péče a ochrany z důvodu zdravotního stavu a ztráty soběstačnosti jsou vůči klientům používána nepřijatelná omezovací a režimová opatření. Neodborné a restriktivní postupy personálu navíc mohou vést, či dokonce vedou, k poškození klienta. Klienti jsou tak vystaveni špatnému zacházení.

Jsem toho názoru, že **důvodem** rozvoje tohoto druhu podnikání **je nedostatek sociálních služeb a velká poptávka po nich**. Síť pomoci seniorům, lidem s narušenou soběstačností či nemocným, není dostatečně rozvinutá. Nemohou

zůstávat ve svém přirozeném prostředí a tam dostávat pomoc a péči. Rovněž kapacity registrovaných sociálních zařízení jsou omezené. Rodiny, které se už dále nemohou starat o své blízké, vidí v jejich umístění do neregistrovaného zařízení **řešení** své mnohdy **bezvýchodné situace**.

Zařízení jsou obvykle pouze držiteli živnostenského oprávnění k poskytování ubytování, stravování, případně poskytování služeb pro rodinu. To je neopravňuje poskytovat sociální a zdravotní péči osobám na péči závislým. Při návštěvách jsem se setkala i s případy, kdy ubytovací zařízení k poskytování jednotlivých služeb (např. osobní asistence, pečovatelská služba apod.) kombinuje živnostenské oprávnění s oprávněním podle zákona č. 106/2008 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Pokud je takto simulována jiná služba (domov pro seniory, domov se zvláštním režimem), jedná se o obcházení zákona a zařízení se vyhýbá povinnosti řídit se standardy kvality péče.

Postihovat nelegální činnost v oblasti sociálních a zdravotních služeb je úkolem krajských úřadů. Ty by měly prověřovat podezření či upozornění na nelegální zařízení a s provozovatelem vést řízení o správním deliktu. Za něj lze uložit pokutu až do výše 1.000.000,- Kč, a to i opakovaně, pokud provozovatel v činnosti pokračuje. V takovém případě může neoprávněná činnost přerůst do trestného činu neoprávněného podnikání, který je třeba oznámit Policii České republiky a státnímu zastupitelství. Na krajský úřad se může obrátit každý, kdo má informace o tom, že někde dochází k poskytování péče v pobytovém zařízení bez oprávnění k poskytování sociálních služeb.

Postupem krajského úřadu se mohu zabývat v řízení o správním deliktu neoprávněného poskytování sociálních služeb. Postup několika úřadů již také sleduji. Zjistila jsem, že praxe krajských úřadů je značně nejednotná, proto jsem vyzvala Ministerstvo práce a sociálních věcí k metodickému vedení správních orgánů. Ministerstvo práce a sociálních věcí přislíbilo vydat metodiku ke správnímu trestání do konce srpna 2014.

B.3 Ochrana před diskriminací

B.3.1 Nerovný přístup k zaměstnání na základě domnělého diskriminačního důvodu

Stěžovatelku zaujal inzerát zveřejněný na internetových stránkách, který informoval o výběrovém řízení na obsazení pracovní pozice personálního referenta/referentky, která odpovídala kvalifikaci stěžovatelky. Proto na něj reagovala zasláním svého životopisu, který však neobsahoval údaj o věku. Následně byla pracovnicí agentury vyzvána k doplnění údaje o svém věku. Stěžovatelka považovala jednání agentury za diskriminační, proto se obrátila na mého předchůdce, který ve věci zahájil šetření.

V průběhu šetření agentura trvala na tom, že stěžovatelku, resp. její životopis do své databáze uchazečů o zaměstnání zařadila. Z předložených dokumentů však vyplynulo, že **životopis byl do databáze vložen s fiktivním údajem o věku**, neboť do elektronické databáze zřejmě nebylo možno nový záznam bez tohoto údaje vložit. Dle záznamu bylo stěžovatelce 38 let, ve skutečnosti však již dovršila věku 57 let. To však agentura nemohla nijak zjistit, ani ověřit, neboť komunikace mezi stěžovatelkou

a agenturou byla ukončena záhy po úvodní e-mailové komunikaci. Stěžovatelka nebyla pozvána ani k výběrovému řízení na pozici, o kterou se ucházela, ani později na žádné jiné výběrové řízení týkající se jiné pracovní pozice. Nové zaměstnání si nakonec našla sama.

Po zvážení všech okolností případu jsem dospěla k závěru, že v tomto konkrétním případě **diskriminaci nebylo možno prokázat**. Na druhou stranu jsem z věci **vyvodila následující obecné závěry**.

Na **činnost personální agentury či agentury práce**, která nabízí uchazečům o zaměstnání na pracovním trhu službu zprostředkování zaměstnání, je třeba z hlediska antidiskriminačního práva nahlížet tak, že **se jedná o oblast přístupu k zaměstnání a povolání** [§ 1 odst. 1 písm. a) a b) antidiskriminačního zákona (zákon č. 198/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání na základě víry, zdravotního postižení, věku a sexuální orientace].

Nezařadí-li agentura uchazeče o zaměstnání do své databáze z toho důvodu, že uchazeč odmítne sdělit údaj o svém věku, jedná se o diskriminaci na základě tzv. domnělého diskriminačního důvodu věku (§ 2 odst. 5 antidiskriminačního zákona).

Provede-li agentura předvýběr uchazečů podle kritéria věku a nepozve uchazeče pouze z tohoto důvodu do výběrového řízení nebo k pohovoru s potenciálním zaměstnavatelem, naplňuje takové jednání podstatu přímé diskriminace z důvodu věku v přístupu k zaměstnání a povolání.

Pokud k selektování uchazečů podle věku nutí agenturu svým zadáním potenciální zaměstnavatel, dopouští se diskriminace formou navádění (§ 4 odst. 5 antidiskriminačního zákona).

B.3.2 Zrušení výběrového řízení na přidělení obecního bytu

Na mého předchůdce se obrátila stěžovatelka, která se opakovaně a neúspěšně účastnila **výběrového řízení** na uzavření nájemní smlouvy k obecnímu bytu. Stěžovatelka splnila všechny podmínky veřejně vyhlášeného výběrového řízení (složila kauci a neměla v době konání tohoto výběrového řízení žádný dluh vůči městu) a toto řízení **objektivně vyhrála**, neboť dala nejvyšší nabídku nájemného. Přesto k **uzavření nájemní smlouvy nedošlo**, neboť rada města následně usnesením výběrové řízení na tento konkrétní byt zrušila.

Z usnesení rady města nebyl zřejmý důvod zrušení výběrového řízení. Město ho nesdělilo ani na opakovaný dotaz (nejprve stěžovatelky a později ochránce). Rada města svůj postup neodůvodnila, resp. odmítla jej zdůvodnit. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka je Romka, která navíc žije v domácnosti se synem, který je osobou se zdravotním postižením, vyvstalo zde **podezření na diskriminaci v přístupu k bydlení z důvodu etnicity**, popřípadě i z důvodu zdravotního postižení (vícenásobná diskriminace). Avšak za situace, kdy město s jinou výherkyní výběrového řízení k jinému bytu v téže době nájemní smlouvu uzavřelo, nelze podezření z nerovného zacházení ze strany města vyvrátit jinak, než v soudním řízení.

Jestliže s žadatelem o byt sdílí společnou domácnost před podáním žádosti osoba se zdravotním postižením, resp. tyto osoby dají najevo úmysl v poptávaném bytě bydlet společně, je třeba takovou osobu se zdravotním postižením pro tyto účely považovat za osobu s žadatelem společně posuzovanou, jde-li z hlediska žadatele o osobu blízkou či rodinného příslušníka (typicky rodiče a děti). V takovém případě je pak při nepřidělení bytu vždy nutno zabývat se i otázkou, zda se nejedná o odvozenou diskriminaci.

Skutečnost, že výběrové řízení na uzavření nájemní smlouvy k obecnímu bytu bylo zrušeno bez udání důvodu pouze v případě žadatelky či žadatele, který při splnění všech podmínek výběrového řízení učinil nejvyšší nabídku nájemného a výběrové řízení vyhrál a je nositelem zákonem zakázaného diskriminačního důvodu (etnicity), postačí pro tvrzení o nerovném zacházení v přístupu k bydlení a pro přenos důkazního břemene v případném soudním řízení.

Město sice v konkrétním případě nařčení z rasové diskriminace odmítlo, v mezidobí ale opět odročilo výběrové řízení na uzavření nájemní smlouvy k obecnímu bytu, o který se opět ucházela stěžovatelka. Požádala jsem proto sdružení Pro bono aliance o zprostředkování advokáta, který by se ujal zastupování stěžovatelky. Stěžovatelka je připravena **vymáhat svá práva soudní cestou**.

B.3.3 Nemožnost osvojení dítěte z důvodu uzavření registrovaného partnerství

Na základě podnětu stěžovatele jsem šetřila postup Úřadu městské části Praha 13 (dále jen "úřad městské části") a Magistrátu hlavního města Prahy (dále jen "magistrát"), při rozhodování o žádosti stěžovatele o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli.

Stěžovatel žije v registrovaném partnerství, a právě kvůli této skutečnosti úřad městské části řízení zastavil pro zjevnou nepřípustnost, a to vzhledem k ustanovení § 800 občanského zákoníku, dle kterého se osvojiteli mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Podle stěžovatele ale toto ustanovení na danou situaci nedopadá a podotkl, úřad městské části ve skutečnosti rozhodl na základě ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů¹. Magistrát jakožto odvolací orgán odvolání stěžovatele zamítl a usnesení úřadu městské části potvrdil. Dle magistrátu se zprostředkování osvojení řídí primárně nejlepším zájmem dítěte, nikoliv zájmy dospělých žadatelů. Ohledně namítaného vadného odůvodnění magistrát konstatoval, že opomenutí uvedení ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství v prvoinstančním rozhodnutí nemůže nikterak zvrátit skutečnost, že žádost stěžovatele je zjevně nepřípustná.

Při šetření podnětu jsem vycházela z toho, že citované **ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství osvojení** dítěte **registrovanými partnery** bezvýjimečně **zapovídá**. Za tohoto stavu je řešení otázky možnosti osvojení registrovanými partnery třeba hledat v ústavněprávním rámci případu. Proto jsem se

¹ "Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte."

zaměřila na posouzení otázky, zda zákaz osvojení registrovaným partnerem má objektivní a rozumný důvod a zda přijaté opatření je tomuto cíli přiměřené. Poznatky, ke kterým jsem dospěla, naznačily, že otázky spojené s institutem registrovaného partnerství a osvojení registrovanými partnery jsou řešeny zejména z pohledu předsudků a falešných dojmů. Jelikož jsem nenalezla objektivní a racionální důvod, pro který by mělo být registrovaným partnerům znemožněno osvojení, a to ani mezi tvrzeními odpůrců osvojení registrovanými partnery, považuji ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství za protiústavní.

Svůj názor jsem opřela mimo jiné i o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"),² nad jejímž dodržováním bdí Evropský soud pro lidská práva (dále jen "ESLP"). V případě, který jsem šetřila, bylo dotčeným právem právo na rodinný život, zaručené ustanovením čl. 8 Úmluvy. Nicméně toto ustanovení nezakládá právo založit rodinu ani právo adoptovat dítě. Avšak zaručuje právo založit a rozvíjet vztah s jinou lidskou bytostí, právo na rozvoj vlastní osobnosti či právo na sebeurčení. Možnost či nemožnost osvojit dítě nepochybně spadá do okruhu *práva založit a rozvíjet vztah s jinou lidskou bytostí, a* proto je nutné podmínky přístupu k osvojení zkoumat i z hlediska ustanovení čl. 14 Úmluvy (práva na rovné zacházení). Obdobnou problematikou se již zabýval i ESLP v případech Fretté proti Francii³ nebo E. B. proti Francii⁴, přičemž dospěl k závěru, že **samotnou sexuální orientaci uchazeče** o adopci **nelze považovat za legitimní důvod** pro omezení jeho práva rozvíjet vztah s dítětem vhodným k adopci.

Jelikož ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství vylučuje registrované partnery z možnosti osvojit dítě pouze z důvodu jejich sexuální orientace, mám za to, že toto ustanovení odporuje Úmluvě a na jeho základě došlo k porušení stěžovatelova práva na rovné zacházení deklarovaného článkem 14 Úmluvy.

Jak bylo zmíněno výše, správní orgány žádosti stěžovatele nevyhověly pro zjevnou nepřípustnost návrhu, a to vzhledem k citovanému ustanovení zákona o registrovaném partnerství. V rámci šetření jsem dospěla k závěru, že nelze správním orgánům vytýkat nezákonnost jejich postupu ani porušení principů dobré správy, když řízení zastavily, aniž se věcně zabývaly návrhem, neboť **právní řád** jim ani **jiný postup neumožňoval**. I přesto se domnívám, že **stěžovatelovo právo na rovné zacházení bylo porušeno**. Stěžovateli nebylo dopřáno rovné zacházení ve věci osvojení dítěte, neboť mu byla kvůli sexuální orientaci upřena možnost osvojit dítě, aniž by byly objektivně posouzeny jeho předpoklady být osvojitelem. Dospěla jsem k závěru, že ustanovení § **13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství** je v rozporu s Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a mělo by být **jako protiústavní zrušeno**.

Stěžovateli jsem **doporučila,** aby svá práva hájil pomocí správní žaloby u Městského soudu v Praze, případně podáním **ústavní stížnosti** spojené

sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů

rozhodnutí ESLP ve věci Fretté proti Francii ze dne 26. února 2002, č. stížnosti 36515/97

⁴ rozhodnutí ESLP ve věci E. B. proti Francii ze dne 22. ledna 2008, č. stížnosti 43546/02

s návrhem na **zrušení ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství**. Stěžovatel mě následně informoval, že podal správní žalobu k Městskému soudu v Praze. Žaloba obsahuje i procesní návrh, aby soud řízení o ní přerušil a Ústavnímu soudu předložil posouzení souladu předmětného ustanovení zákona o registrovaném partnerství s ústavním pořádkem.

C - Legislativní doporučení a zvláštní oprávnění ochránce

C.1.1 Připomínky k novele školského zákona

předkladatele Poukázala isem na výrazné zpoždění s plněním legislativních opatření obsažených v Akčním plánu opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti České republice ze dne 13. listopadu 2007, č. 57325/00, jehož aktualizovaná verze byla projednávána ve dnech 3. až 5. června 2014 ve Výboru ministrů Rady Evropy. Jedná se především o otázku supervizních mechanismů (opatření D akčního plánu) a předškolního vzdělávání (opatření F akčního plánu), jejichž naplnění bylo Radě Evropy oznámeno k datu 1. ledna 2016. Předkládaný návrh však změnu v oblasti supervizních mechanismů odkládá až k 1. lednu 2017 a problematiku povinného roku předškolního vzdělávání v období jednoho roku před zahájením povinné školní docházky neobsahuje vůbec. Uvedený přístup považuji za krajně nevhodný, zvláště vezmu-li v potaz, že oba materiály (návrh novely zákona č. 561/2004 Sb., školského zákona, ve znění pozdějších předpisů a aktualizovaná verze plnění plánu) vznikaly současně. Toto zpoždění zhorší postavení České republiky na poli mezinárodní ochrany lidských práv. Předkladateli jsem doporučila tuto otázku znovu zvážit a urychlit plnění plánu v souladu s původním závazkem.

Nová vláda závazek zavedení posledního roku předškolního vzdělávání jako povinného stvrdila v koaliční smlouvě a programovém prohlášení. Na místo toho předkladatel učinil ústupek v podobě rozšíření kapacit přípravných tříd u základních škol. V rámci výkonu zmíněného rozsudku je to opatření nedostatečné, neboť romské děti (pokud si jejich rodiče uvědomují důležitost předškolní výchovy) již nyní nulté ročníky navštěvují. Tvrdým opatřením směřujícím k vyrovnání znevýhodnění a naplnění zásady rovných příležitostí by bylo zakotvení povinnosti navštěvovat mateřskou školu, což by mělo výrazný pozitivní dopad na děti z nepodnětného prostředí. Zároveň je třeba ošetřit ekonomickou stránku věci, neboť pro většinu sociálně znevýhodněných rodin může být takový povinný rok finanční zátěží, přestože vzdělání jako takové by bylo bezúplatné. Je tedy nezbytné, aby předkladatel tuto problematiku do novely po několika letech trvajících diskuzí konečně zakotvil.

C.1.2 Připomínky k novele zákona o posuzování vlivů na životní prostředí

V rámci připomínkového řízení k novele zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů (dále též "zákon EIA") jsem upozornila na to, že v našem právním prostředí navržená novelizace zákona EIA představuje dle mého soudu natolik zásadní koncepční posun celé procedury projektového hodnocení vlivů na životní prostředí (EIA), že lze stěží dohlédnout všechny důsledky, které to může vyvolat. Navrhovaná úprava vnáší do zavedené praxe nové typy správních aktů a procesů, výsledkem čehož může

být také celkové znepřehlednění povolovacích procedur a znejistění všech dotčených subjektů. Rovněž aplikování obecných instrumentů správního řádu na přece jen "specifické" procesy a výstupy hodnocení vlivů na životní prostředí se může ukázat jako problematické. Mimo jiné i formulování podmínek "závazného" stanoviska EIA tak, aby v rámci dalších zákonem předvídaných postupů byly ("závazné podmínky") schopny plně obstát, bude obtížným úkolem. V tomto ohledu nutno očekávat složité "bitvy" o znění podmínek a jejich faktický význam (výklad) ve všech fázích projednávání konkrétního záměru (a to jednak mezi příslušnými orgány EIA a dotčenými orgány, hájícími zájmy dle jednotlivých složkových zákonů, zejména pak ale mezi správními orgány a dotčenou veřejností), což může ve svém důsledku celý povolovací proces dokonce paralyzovat. Mám za to, že možnost vzniku situací, které lze označit jako "konflikt podmínek" (mezi podmínkami stanovenými závazným stanoviskem EIA a podmínkami dotčených orgánů v jejich "navazujících" závazných stanoviscích), byla návrhem novely podceněna.

Je na místě připomenout, že k dosavadní právní úpravě EIA přitom již existovala početná judikatura, jež se stala vodítkem pro postupy jak úřadů, tak i investorů a dotčené veřejnosti. O tom ostatně dobře svědčí samotná důvodová zpráva k návrhu novelizace zákona EIA, kde je právě na soudní judikaturu frekventovaně odkazováno. Pokud postupy úřadů dle aktuální právní úpravy EIA byly přesto vnímány neuspokojivě, je otázkou, nakolik je na vině, spíše než stávající právní úprava, nedostatečná kvalita všech rozhodovacích procesů včetně nezajištění včasného a účinného přezkumu. V tomto ohledu jsem zaznamenala fakt, že aktuální návrh novelizace zákona EIA má ambici tento stav řešit zakotvením automatického odkladného účinku žalob, uplatněných proti rozhodnutím vydaným v navazujících řízeních, jakož i zakotvením "překážky vydávání a výkonu dalších správních rozhodnutí". Ačkoli jde ze strany předkladatele do značné míry o řešení radikální, zajistí-li se tím plnohodnotný přezkum schvalovacích procesů ještě ve fázi před realizací záměru (v čemž i dle mých poznatků v současnosti přetrvává problém), půjde nepochybně o významný posun žádoucím směrem.

Velkou neznámou je také časová náročnost nově nastavených procesů. Nutno počítat s tím, že v českém právním prostředí bude napadáno vše, co přichází v úvahu, všemi myslitelnými prostředky (včetně kupř. verifikačního závazného stanoviska), což se může odrazit v dalším nárůstu administrativy. Byť návrh počítá s posílením příslušných orgánů EIA, je otázkou, zda nezůstaly poněkud podceněny dopady na celou strukturu zainteresovaných orgánů státní správy, pokud jde o růst administrativní náročnosti a možná úskalí aplikace. Úpravou patrně přibude administrativy orgánů vvkonávaiících i celé škále dalších státní na jednotlivých úsecích (informační povinnost orgánů příslušných k vedení navazujících řízení, včetně poskytování předběžných informací, vypořádávání podkladů a připomínek atd.).

C.1.3 Připomínky k návrhu věcného záměru zákona o veřejném opatrovnictví, úpravě některých otázek souvisejících s podpůrnými opatřeními při narušení schopnosti zletilého právně jednat

V souvislosti s připomínkovým řízením k uvedenému návrhu jsem doporučila **přehodnotit koncepci institutu zvláštního příjemce důchodů a dávek** z oblasti práva sociálního zabezpečení a možné propojení s podpůrnými opatřeními podle občanského zákoníku. V případě určení zvláštního příjemce dávek se fakticky jedná o větší zásah do práv osoby než u nápomoci při rozhodování. Není důvod, proč

na zvláštního příjemce nevztáhnout například **základní zásady výkonu opatrovnictví**. **Je důležité více upravit podmínky výkonu zvláštního příjemce**, stanovit mu práva a povinnosti, nastavit systém odpovědnosti těchto osob a potenciálně rozšířit možnost kontroly (povinnost úřadu, který příjemce ustanovil, neignorovat například informace o nečinnosti či zneužití postavení zvláštního příjemce či povinnost sociálních pracovníků se tématem zabývat). Proto jsem navrhla explicitně do návrhu uvést následující předpisy jako vhodné k novelizaci v souvislosti s přijetím zákona ^o opatrovnictví. Jedná se o zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi; zákon ^{č.} 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře; zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci ^a provádění sociálního zabezpečení.

Dále jsem navrhla **novelizovat zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech** tak, aby byl **doplněn informační systém evidence** obyvatel [§ 3 odst. 3 písm. i)] o **rozsah omezení svéprávnosti**. Konkrétně to navrhuji z praktických důvodů s ohledem na realizaci volebního práva, jak je aktuálně jeho výkon nastaven volebními zákony. Předpokladem výkonu volebního práva u osob s omezenou svéprávností je, že v informačním systému evidence obyvatel bude uvedeno, zda je dotyčný omezen i ve svéprávnosti k výkonu volebního práva (voličské seznamy obsahují jen obecný údaj o omezení svéprávnosti, nikoli o jejím rozsahu; to představuje zárodek budoucích problémů při volbách).

Omezení výkonu volebního práva u osob s omezenou svéprávností je samostatný problém realizace politických práv osob s postižením a bylo by vhodné v souvislosti s prací na zákoně o opatrovnictví jej **otevřít a komplexně vyřešit**.

Vyjádřila jsem **nesouhlas** s doporučením předkladatele návrhu novelizovat zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů tak, aby se omezilo právo opatrovníka nahlížet do zdravotnické dokumentace opatrovaného, aby měl přístup pouze do té části dokumentace, která se týká aktuálního zákroku. Chápu zájem na naplňování práva na soukromí opatrovaných osob, ale zároveň v této oblasti identifikuji i velkou potřebu komplexního hájení jejich zájmu a i ochrany před případným špatným zacházením ze strany poskytovatelů služeb a pochybením úřadů. Nahlížení do zdravotnické dokumentace totiž není v souvislosti s poskytnutím souhlasu se zákrokem nebo pouze hospitalizací. Často je potřeba nahlížet do zdravotnické dokumentace i při hájení jiných zájmů opatrované osoby, například pro odpovědné rozhodování ohledně podání stížností na poskytování zdravotní péče (u poskytovatele zdravotních i sociálních služeb), při hodnocení přiznání invalidního důchodu apod. Není jasné, jaký by byl přístup ke zdravotnické dokumentaci v těchto případech. Bylo by velmi komplikované ohraničovat možnost nahlížení do zdravotnické a existuje potenciální riziko, že zdravotnický personál nevybere všechny relevantní části dokumentace (protože zejména v případě stížností existuje možný střet zájmů).

C.1.4 Řízení ve věci zrušení části ustanovení § 6i odst. 1 zákona č. 234/2013 Sb., kterým se mění zákon o pohonných hmotách a čerpacích stanicích pohonných hmot a živnostenský zákon

Veřejný ochránce práv se v listopadu 2013 jako vedlejší účastník řízení před Ústavním soudem připojil k návrhu skupiny senátorů Parlamentu České republiky na zrušení části zákona o pohonných hmotách a živnostenského zákona, konkrétně

vypuštění povinné kauce 20.000.000,- Kč, kterou musí distributor pohonných hmot poskytnout v rámci registrace.

Ve svém vyjádření konstatoval, že toto ustanovení zákona není z pohledu principů právního státu přiměřené. Omezit základní právo či svobodu je možné, pokud existuje mimořádně silný a odůvodněný veřejný zájem, a i pak je třeba maximálně šetřit podstatu a smysl základního práva. V tomto případě negativní důsledky omezení základního práva přesahují klady, které sleduje veřejný zájem. Současně vyjádřil, že zákonodárcem stanovená kauce v dané výši, i s ohledem na její plošnost, nemůže obstát v testu proporcionality specifikovaném v judikatuře Ústavního soudu.

Dne 26. května 2014 **Ústavní soud** vyhlásil nález sp. zn.: Pl. ÚS 44/13, v němž **se s argumentací ochránce ztotožnil** a příslušná ustanovení napadeného zákona zrušil ke dni 30. června 2015.

D - Ostatní činnost

D.1.1 Jednání s ministry a jejich náměstky

Dne 28. května 2014 jsem jednala s náměstkyní ministryně práce a sociálních věcí Mgr. Hanzlíkovou. Jednání se mimo jiné týkalo problematiky nahlížení kolizního opatrovníka do "Om" spisů. Stávající dikce zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, v § 55 odst. 5 dopadá nepříznivě na advokáty či další třetí osoby (například zaměstnance neziskové organizace) ustanovené soudem opatrovníkem nezletilého v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé. Kolizní opatrovník nezletilého, nejedná-li se o orgán sociálně-právní ochrany dětí, totiž nemůže nahlížet do spisové dokumentace vedené o nezletilém, čímž je ohrožena efektivní ochrana jeho práv. I proto jsem v Souhrnné zprávě o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2013 Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky navrhla, aby dané ustanovení novelizovala. Předmětem jednání byl i průběh inspekcí poskytování sociálně-právní ochrany dětí u pověřených osob, metodická pomoc pracovníkům orgánu sociálně-právní ochrany dětí při práci s klienty užívajícími návykové látky, dostatečná síť služeb pro děti s autismem, pěstounské dávky v případě manželů.

Dne 23. června 2014 jsem jednala s náměstky ministra dopravy Mgr. Rudoleckým, Ing. Dobešem a vrchním ředitelem sekce legislativně právní Mgr. Kopřivou. Jednání bylo zaměřeno především na postup Ministerstva dopravy dle zákona č. 82/1999 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů. A to při vyřizování nároků opírajících se o nepřiměřenou délku správních řízení vedených dle zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, a nestíhání vyřizování žádostí o odškodnění na odboru provozu. Jednání se dotklo i otázky tzv. skrytého mýta na lesních cestách (povolenky za vjezd do lesa) a legislativních prací na novele zákona č. 49/1997 Sb., o civilním letectví, ve znění pozdějších předpisů, v části věnující se provozování letišť, letištním pozemkům a stavbám (řešení vypořádání letištních pozemků, které vlastní jiné osoby odlišné od provozovatele letiště).

D.1.2 Projekt Společně k dobré správě

Od 1. ledna 2014 realizuje Kancelář veřejného ochránce práv projekt Společně k dobré správě (reg. číslo CZ.1.04/5.1.00/81.00007). Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu České republiky.

Hlavním cílem projektu je identifikace příležitostí ke **zvýšení efektivnosti činnosti Kanceláře veřejného ochránce** práv s využitím mezinárodní spolupráce. Bližší informace o aktivitách uskutečněných v rámci projektu v druhém čtvrtletí roku 2014 jsou uvedeny v příloze k této zprávě.

V Brně dne 23. července 2014

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D. veřejná ochránkyně práv